

Posudek na disertační práce Kateřiny Grmelové na téma „Pražská a florentská neorenesanční architektura 19.století: Kulturně – historické souvislosti a komparace vybraných staveb s renesančními vzory“

Autorka si jako téma své disertační práce vybrala problematiku, která byla dějinami umění dlouho opomíjená a které se dostalo u nás odpovídajícího uměleckohistorického zpracování až poměrně pozdě, a to během druhé poloviny dvacátého století. Pravděpodobně není náhodou, že z hlediska kulturně – historického problematika architektonických historismů devatenáctého století začala být zkoumána ještě o něco později a práce, které se týkají obecných otázek nebo jednotlivých ohraničených tematických okruhů jsou většinou až z let po 2 000. Z toho vyplývá, že zvolené téma je velmi složité ke zpracování, zejména s ohledem na obrovský rozsah především dobové literatury, která se problematikou historismu a jeho teorií architektury zabývala.

Členění práce na teoretickou část, která se zabývá teoretickými myšlenkami citovanými z dobové i současné literatury, na část uměleckohistorickou, kde se autorka zabývá formálním rozbohem a komparacemi s renesanční architekturou, ať již u staveb pražských nebo florentských, a část závěrečnou se samotným srovnáním neorenesanční architektury v obou zvolených městech, odpovídá cílům, které si autorka vytkla, a také požadavkům na disertační práci. Také celkový rozsah práce – 205 stran textu s obrázky v jeho rámci, početnými poznámkami a seznamy literatury odpovídá požadavkům kladeným na disertační práci.

V rámci jednotlivých popsaných větších celků se autorka v kratších kapitolách věnuje obšírně zejména kulturně – historickému kontextu pražské neorenesanční architektury. Vychází z analýzy našeho kulturního prostředí v devatenáctém století, která je založena zcela oprávněně na komentovaných citacích z dobové literatury a soustřeďuje se na zcela zřejmou bipolaritu českého a německého živilu u nás. Pro mě zvláště zajímavá je kapitola „Motivy pro hledání inspirace v minulosti“. Kromě v práci zcela správně uváděných motivů a důvodů pro hledání inspirace v minulosti jako byly např. změna hodnotového systému a potřeba překonat propast mezi dobou před průmyslovou revolucí a po ní, dále vědomí tradice a rozvoj památkové péče a rozvoj literatury o historické architektuře, existovaly zřejmě i důvody další, které byly v práci pouze naznačené. Jedním z nich může být i narůstající historické vědomí, tedy i vědomí o možnosti výběru z jakéhosi historického muzea architektonických slohů. Samozřejmě, že to byl jeden z důsledků narůstajících uměleckohistorických znalostí plynoucích z neobyčejně se rozvíjející dobové literatury. Zcela správně bylo zdůrazněno ostře vymezené nacionální hledisko při výběru neorenesance jako „českého“ stylu devatenáctého století. V tomto ohledu jsem v práci trochu postrádal

zmínku o sjezdu německých architektů, který se konal v Praze roku 1844. V rámci pojednání o nacionálním kontextu volby neorenesance jako „českého“ stylu bylo velmi správně poukázáno na klíčovou úlohu stylu české neorenesance, vytvořené v praktické rovině architektem Antonínem Wiehlem.

Velmi přínosným způsobem je v kapitole „Neorenesanční architektura“ pojednáno o důvodech volby neorenesance jako nejrozšířenějšího historizujícího slohu devatenáctého století. Velmi trefným způsobem se autorka zmiňuje o variabilitě neorenesance, ale hlavně o variabilitě samotné autentické renesance. Přitom cituje kromě jiných i výroky architekta Saturnina Ondřeje Hellera, který se zmiňuje i o vlivu řecké a římské antiky. Renaissance také byla slohem, který se obracel zpět k člověku, a to v horizontalitě a lidském měřítku a směřoval tedy i k jakési desakralizaci a zesvětštění architektury. Zdá se, že v této stránce renesance je zahrnuta i možnost její modernizace tak, jak ji chápou historici umění Zdeněk Wirth a Antonín Matějček. Třetím momentem, který vedl k oblibě renesanční architektury byl široký rejstřík staveb, myšleno jejich stavebních typů. Dalším důležitým faktorem, který rozhodl o oblibě renesance, byl její nadnárodní charakter a nadčasovost ve smyslu absence spojitosti s určitou časově a místně danou ideologií. V oblasti teorie architektury byl tehdy obecně rozšířen názor, že architektura je přímým odrazem společnosti. Podle dobových teoretiků (citován J. Koula) renesanční doba byla typická vzestupem měst a středního městského stavu, proto i její architektura může sloužit dobře novým potřebám. Důležité také bylo to, že renesance byla chápána jako jeden z vrcholů lidských kulturních dějin. V dalších pasážích své práce se autorka zmiňuje o důležitosti rozvoje ochrany památek a o literatuře o antickém umění, o čistě estetickém hledisku a o znalosti klasických a humanitních věd, které vedly k oblibě historizujících stylů.

Tyto momenty, doplněné o zcela jasný nacionální podtext, pak rozhodly i o oblibě neorenesance u nás, což je hlavní náplní kapitoly „Neorenesanční architektura v českých zemích“. Velmi přínosná je hlavně podkapitola „Renesance a architektura 19.století“. Zde autorka charakterizuje z uměleckohistorického hlediska jednotlivé etapy renesance a jejich vliv na architekturu 19.století. V tomto kontextu mám jedinou poznámku. Za jediné malé dílčí opomenutí pokládám to, že se autorka nezmínila o jistých postupech typických pro umírněný manýrismus architekta Giacoma Barozziho da Vignola, který pracoval nikoli na základě tektonického, ale výtvarného spojování jednotlivých antikizujících motivů, což je princip velmi podobný architektuře 19. století (příkladem tohoto způsobu práce jsou vnější fasády vily Farnese v Caprarole). U podkapitoly „Renesance v českých zemích“ bych rád zdůraznil důležitost Habsburků, hlavně Ferdinanda I., pro rozvoj tohoto

stylu u nás. Velmi důležitá je zmínka o české renesanci jako předstupni české neorenesance. Zde bych jenom poznamenal, že česká renesance byla dílem Italů, kteří byli nuceni reagovat na potřeby a vkus stavebníků z okruhu české zemské šlechty.

Za velmi zdařilou pokládám kapitolu „Neorenesanční stavby v Praze“. Poněkud diskutabilní je pouze způsob řazení staveb, a to podle abecedního pořadí příjmení autorů. Z hlediska obvyklých uměleckohistorických postupů se dává přednost chronologickému řazení celků jednotlivých autorských monografií. Chápu, že hlavním důvodem pro zvolené pojetí, byla žádoucí přehlednost této kapitoly ve formě jakéhosi katalogu architektonických děl podle jednotlivých autorů. V rámci jednotlivých monografií se velmi často objevují přímá vizuální srovnání staveb z devatenáctého století a jejich renesančních vzorů. To pokládám za koncepčně velmi přínosné. Pouze chci upozornit na to, že z uměleckohistorického hlediska je zřejmé, že jen málokdy se autor z 19.století inspiroval pouze jediným renesančním vzorem. U každého autora navíc existuje zcela specifický způsob použití a transformace těchto vzorů. Autorka pak také několikrát dochází k tomu, že prakticky vždy inspiraci renesanční stavbou doplňovala inspirace z architektury devatenáctého století. Formální analýza staveb z devatenáctého století je proto velmi složitá a vyžaduje hlubokou znalost celého kontextu evropské dobové architektury a též způsobu práce jednotlivých autorů a nemohla být tedy hlavním cílem této práce zaměřené hlavně na kulturní kontext. Proto se ubráním dílčím výtkám týkajících se některých detailů v této kapitole.

Pro české prostředí pokládám za neobyčejně přínosnou rozsáhlou část práce, která pojednává o neorenesanční architektuře v Itálii se soustředěním na Florencii, která byla po krátkou dobu hlavním městem sjednocené Itálie. Pro mě je tato kapitola objevná proto, že jako historik umění jsem vždy nesmírně obdivoval florentskou renesanci jako celek. Místní architektura devatenáctého století pak byla vždy ve stínu velkolepé renesanční epochy. Přitom florentská neorenesanční architektura je jako celek velmi kvalitní a díky přímé inspiraci na místě samotném dospívá k stylové vytríbenosti, vysoké výtvarné úrovni a neobyčejné citlivosti k historickému kontextu.

Z mého hlediska byl malým zklamáním pouze závěr práce, kde jsem sice našel v shrnutí poznatků z práce jako celku, nikoli ale pokus o hlubší syntézu ve smyslu přímého srovnání kulturně – historického kontextu a výtvarných principů neorenesance v obou daných městech, jak jsem očekával. Abych autorce nekřivdil, v závěru se srovnání neorenesance v obou městech objevilo, ale bohužel spíše jen v rovině stavebních typů a částečně architektonických forem, nikoli v rovině hledání podstaty novodobé architektury v obou městech. To je

ale problematika tak složitá, že od práce zaměřené na kulturně historický kontext neorenesanční architektury její vyřešení není oprávněné očekávat. Autorka tím, jak velmi fundovaným způsobem zpracovala prakticky všechny kapitoly, vzbudila totiž ve mně tak velké očekávání, že si situaci z mého pohledu paradoxně spíše zkomplikovala, než naopak.

Posuzovaná práce i přes malé dílčí problematické otázky, které jistě budou odpovídajícím způsobem vysvětleny při obhajobě, zcela odpovídá požadavkům kladeným na habilitační práci a rád ji doporučuji obhajobě. Práce dané požadavky totiž spíše přesahuje a některé její kapitoly pokládám za velmi cenné.

PhDr. Rudolf Pošva, CSc.
stavební fakulta ČVUT Praha